

RUSYA VE KÜRTLER

Rusya'nın Kürtlerle yapısal bağlantısı 1923'de Sovyet Azerbaycan'ında kur(dur)ulan ve özerk bölge olan "Kızıl Kürdistan" ile başlamıştır. Ortadoğu'daki tüm Kürtler arasında sosyalist devrimi teşvik etmek için oluşturulan söz konusu özerk yapının merkezi olarak Laçin belirlenmiştir.

Halit GÜLŞEN

Rusya'nın Kürtlerle ilişkisi 100 yılı aşkın bir geçmişe sahiptir. Dönem dönem Rusya tarafından dış politika aracı olarak kullanılan Kürtler, çoğu kez yarı yolda bırakılma tecrübesi yaşamışlardır. Bu bağlamda Kürtler, gerek Sovyetler Birliği gerekse Rusya Federasyonu döneminde Ortadoğu bölgesindeki önemli yerel aktörlerden biri olarak görülmüş ve bölge ülkelerine karşı kullanılmıştır. Bu süreçlerde ilişkinin

seviyesi zaman zaman değişiklik göstermişse de, aradaki bağlantı hiç kesilmemiştir.

Rusya'da Vladimir Putin'in 2000'de devlet başkanlığı koltuğuna oturmasının ardından ülkenin yeniden emperyal bir vizyon benimsemesiyle Kürtlerle ilişkiler de ivme kazanmıştır. Bu kapsamda ABD'nin Irak'a müdahalesinin ardından Kuzey Irak'ta oluşan Bölgesel Kürt Yönetimi yapısı ve Suriye iç savaşı ile birlikte Kuzey

Suriye’de oluşan ve büyük oranda terör örgütü PKK’nın kolu PYD kontrolündeki yeni hat, Rusya’nın Kürtlere olan dikkatini ve ilgisini artırıcı etkenler olmuştur. Rusya bu süreçte özellikle enerji kaynaklarından pay almak için Kuzey Irak Bölgesel Kürt Yönetimi ile yakın ilişkiler kurmuştur. Diğer taraftan Suriye’de devam eden iç savaşta ABD’nin yoğun desteğini alan terör örgütü PYD de Rusya’nın sahadaki taktiksel ilişki kurduğu bir başka unsur olarak ortaya çıkmıştır.

Tarihsel Arka Plan

Rusya’nın Kürtlerle yapısal bağlantısı 1923’de Sovyet Azerbaycan’ında kur(dur)ulan ve özerk bölge olan “Kızıl Kürdistan” ile başlamıştır. Ortadoğu’daki tüm Kürtler arasında sosyalist devrimi teşvik etmek için oluşturulan söz konusu özerk yapının merkezi olarak Laçin belirlenmiştir. Özerk bölgenin diğer şehirlerini Kubatlı, Kelbecer ve Zengilan oluşturmuştur. Adı geçen bu dört şehir de günümüzde Ermenistan işgali altındaki Azerbaycan toprağı olan Yukarı Karabağ sınırları içinde yer almaktadır. Kürtler bu bölgeyi Kürdistan’ın unutulmuş beşinci parçası olarak kabul etmektedir. Rusya tarafından kurulan bu özerk bölgenin ömrü çok uzun olmamıştır. Kur(dur)ulan özerk bölge 6 yıl sonra ortadan kaldırılmıştır.

Tarihsel süreç içinde Rusya’nın inisiyatifleriyle kur(dur)ulan bir başka Kürt yapılanması ise İran sınırları içinde şekillenmiştir. İkinci Dünya Savaşı sırasında Sovyetler Birliği ile İngiltere’nin İran’ı işgal etmesinin ardından Sovyetler 1946’da Mahabad Kürt Cumhuriyeti’ni kurdurmuştur. Sovyetlerin bölgede Kürt devletini kurdurmasının amacı

İran’a politik baskı uygulayarak özellikle ekonomik alanda bazı imtiyazlar elde etmek istemesi olmuştur. Nitekim Sovyetler istediğini elde etmiş ve İran yönetimiyle petrol anlaşması imzalamıştır. Bu süreç Sovyetlerin İran’dan çekilmesi, kurdurulduktan sadece 11 ay sonra Mahabad Kürt Cumhuriyeti’nin de ortadan kalkmasıyla sonuçlanmıştır. Rusya bir kez daha Sovyet Azerbaycanı’nın ardından İran’da da Kürtleri siyasi amaçları için kullanmış ve daha sonra kade-rine terk etmiştir.

Rusya’nın Kürtlerle olan ilişkilerinin geçmişinde Barzani ailesi de önemli bir yer tutmaktadır. İran’daki Mahabad Kürt Cumhuriyeti’ne Barzani aşireti de katılmıştır. Dağılmasının ardından Molla Mustafa Barzani Irak’a geri dönmüş ancak bu ülkede barınmamıştır. Ardından Sovyetler Birliği’ne sığınan Barzani, 12 yıl boyunca bu ülkede kalmıştır. Bu zaman dilimi içinde önemli bağlantılar kuran Barzani, ülkedeki Kürt diasporasının oluşumunda önemli rol üstlenmiştir. Molla Mustafa Barzani’nin ardından oğlu Mesut Barzani’ni de bu ilişkiler ağından faydalanmıştır.

Rusya’nın PKK/PYD Karnesi

Rusya’nın PKK terör örgütü ile azımsanmayacak derecede bir ilişki geçmişi bulunmaktadır. Hafız Esad döneminde uzun süre Suriye’de konuşlanan PKK, bu yıllarda Sovyetlerin yoğun desteğini almıştır. Marksist-Leninist bir ideoloji ile hareket eden terör örgütü, Sovyetlere bağlılık konusunda oldukça hassas davranmış ve bunun karşılığında da önemli siyasi ve askerî destek elde etmiştir. Örneğin Abdullah Öcalan Rus istihbarat

servisi KGB kontrolünde 1986’da Bulgaristan’a 2 aylık ziyarette bulunmuştur. Buradan 1987’de Doğu Berlin ve Macaristan’a geçen terör örgütü lideri Rusya’nın kontrolünde temaslar gerçekleştirmiştir.

Soğuk Savaş sonrasında Rusya’nın PKK ile ilişkileri devam etmiştir. O dönemlerde Rusya’da PKK ofislerinin açıldığı artık sır değildir. Rusya terör örgütüne verdiği bu desteğin karşılığını Türkiye’nin enerji politikalarını sekteye uğratılması noktasında almıştır. 1993’den itibaren PKK’nın terör saldırılarını Kuzey/Doğu Anadolu bölgesine taşımasında Türkiye-Azerbaycan arasında kurulması planlanan Bakü-Ceyhan boru hattını engelleme amacı önemli bir yer teşkil etmiştir. Diğer taraftan Türkiye’nin yoğun baskıları sonrasında Suriye’yi terk etmek zorunda kalan terör örgütü liderinin 1998’de sığındığı ilk durağın Rusya olduğunu ve PKK’nın Rusya tarafından terör örgütü olarak kabul edilmediğini hatırlatmakta da yarar bulunmaktadır.

Rusya, Suriye iç savaşının ardından PKK’nın Suriye kolu olan terör örgütü PYD ile de yakın temasta bulunmaktan geri kalmamıştır. Şubat 2016’da Rusya’nın başkenti Moskova’da, Suriye’de terör örgütü PYD’nin kontrolündeki bölgeleri temsil ettiği iddia edilen bir ofis açılmıştır. “Batı Kürdistan Temsilciliği” adıyla tanıtılan ofisin, PYD tarafından Cezire, Kobani ve Afrin kantonları olarak adlandırılan bölgeleri temsil hakkı olduğu öne sürülmüştür. Suriye’de PYD’yi sadece ABD’nin kontrolüne bırakmak istemeyen Rusya, Türkiye ile yaşanan uçak krizinin ardından terör örgütüyle dirsek temasını artırma stratejisini benimsemiştir.

Bu durumun sahaya en net yansımaları ise Afrin’de kendini göstermiştir. Rusya 2017’nin Mart ayında Afrin’in Kafr Cenne, Deyr Ballut, Gazzaviye, Der Sufan ile Zeytuna köyleri arasındaki vadi, Bıfanun dağı, 135. Tugay ve Tel Acar bölgelerine kendi askerlerini yerleştirmeye başlamıştır. Rus yetkililerin açıklamalarına göre bölgede Hmymem benzeri bir üs girişimi bulunmamakla birlikte, adı geçen bölgelerde kurulan merkezlerin bölgedeki ateşkesi izleyeceği öne sürülmüştür. Rusya Suriye’de PYD’yi kendisine daha yakın bir konuma yaklaştırmak için geçmişte Sovyet Azerbaycan’ı ve İran’da yaptığı gibi bazı vaatlerde bulunmaktadır. Rusya tarafından hazırlanan taslak Suriye anayasasında “Kürtlere kültürel özerklik” ifadesinin yer alması bu kapsamda değerlendirilmelidir.

Bununla birlikte Moskova’da farklı ülkelerden Kürt yöneticileri ve PKK/PYD gibi terör örgütlerinin temsilcilerini bir araya getiren Rusya, siyaseten de Kürtler üzerindeki etkisini güçlendirmeye çalışmaktadır. Bunun en son örneği 15 Şubat 2017’de Moskova’da düzenlenen Kürt konferansı olmuştur. Konferans terör örgütü PYD’nin öncülüğünde düzenlenmiş ve Eş Başkan Asya Abdullah konferansa katılmıştır. Konferansta PYD temsilcisi Suriye’de federal yapıyı savunmuş, Rusya’nın önerdiği taslak Suriye anayasasındaki “Kürtlere kültürel özerklik” ifadesinin genişletilmesi gerektiğini savunmuştur. Toplantının diğer dikkat çeken katılımcıları arasında Türkiye’den HDP milletvekilleri Osman Baydemir ve Dilek Öcalan, Irak Goran Partisi’nden Şerko Hama Amin ve Adel Murad, KYB’den İzzet Sabir yer almıştır.

Kuzey Irak’la Enerji İşbirliği

Rusya’nın Kürtlerle ilişkilerindeki önemi bir alt başlık ise Kuzey Irak Bölgesel Kürt Yönetimi ile enerji merkezli geliştirilen işbirliğidir. Rusya açısından Irak’ın petrol ve doğalgaz kaynaklarının kontrolü, kendisine alternatif enerji havzasının oluşturulmaması açısından son derece önemlidir. İspatlanmış ham petrol rezervi 150 milyar dolar seviyesinde olan Irak’ta (bazı kaynaklara göre rezerv 250 milyar dolar seviyelerine çıkmaktadır) 22 tane 1 milyar varil üzerinde rezerve sahip dev petrol sahası bulunmaktadır. Bu tabloya dünyada nadir rastlanan 9 süper dev petrol sahası ve dünyanın en ucuza mal edilen petrol yataklarının varlığı da eklenince Irak’ın enerji piyasasında gelecekte elde edeceği rol daha net ortaya çıkmaktadır.

Irak’ın söz konusu potansiyelini oldukça yakından izleyen Rusya, son yıllarda bu ülkeyle enerji alanındaki işbirliğini artırma çalışmalarını hızlandırmıştır. Haziran 2017’de Rusya’da düzenlenen Petersburg Ekonomi Forumu da taraflar arasında enerji alanındaki işbirliğinin gelişmesine zemin teşkil etmiştir. Forumda Rus devlet petrol şirketi Rosneft ile IKBY Petrol Bakanlığı arasında hem hidrokarbon arama, çıkarma ve üretim çalışmaları hem de ticaret ve lojistik alanlarında işbirliğini genişletmek için “Stratejik İşbirliğini Genişletme Anlaşması” imzalanmıştır. Rosneft’ten yapılan açıklamada, Kürdistan’daki bölgesel enerji üretim sisteminin günlük kapasitesinin 2017 yılının sonuna kadar 1 milyon varilin üzerine çıkarılmasının planlandığı belirtilmiştir. Üç bölümden oluşan anlaşmaya göre, Rosneft bölgede yatırım yapacağı

5 kuyu belirlemiş ve bölgenin petrol alt yapısını kalkındırmak için yatırımlarda bulunma konusunda taahhütte bulunmuştur. Ayrıca Kürdistan’da enerji üretim alt yapısında ortak girişim kurulması ve bu yönde çalışmalar yapılması da kararlaştırılmıştır.

Rus kamu enerji şirketi Gazprom Neft ise, IKBY’de Garmian ve Şakal yataklarında çalışmalarını sürdürmektedir. Şirket, bu yıl Garmian yatağındaki Sarkala sahasında ilk kuyusunu açmayı ve Şakal yatağına dondurduğu kuyusunu yeniden devreye sokmayı planlamaktadır.

Sonuç

Rusya’nın Kürtlerle ilişkileri çok boyutlu ve çok katmanlıdır. Bir taraftan ilişkilerin mevcut tarihsel geçmişi tarafları birbirine yakın kılmakta, diğer taraftan ise enerji alanındaki uluslararası rekabet Rusya’yı Kürtlere yaklaştırmaktadır. Suriye’de ise ABD ile nüfuz mücadelesine girişen Rusya, “kültürel özerklik” gibi ifadelerle Kürtleri yanına çekmeye çalışmaktadır. Diğer taraftan Rusya bölgede terör örgütü PKK/PYD’ye de özel bir önem atfetmiş görünmektedir. Özellikle Türkiye ile yaşanan uçak krizi sonrasında terör örgütü destekçilerini Moskova’da ağırlaması ve Afrin’de PYD ile işbirliği içinde olması bunun en net göstergesidir. Tüm bu karmaşık ilişki ağı içinde en önemli nokta ise Rusya ile Kürtler arasındaki ilişkinin Moskova açısından stratejik değil taktiksel açıdan bir öneme sahip olduğu gerçeğidir. Nitekim bu gerçeklik tarihsel süreçte kendisini birçok defa göstermiştir. ○

Araştırmacı